

TEUTA I GORAZD

"Nekada smo imali veliko kraljevstvo! Tako kažu da piše i u knjigama starostavnim, onim pisanim prije doba Velike tame. Kraljevstvo se prostiralo po svim Jadranskim zemljama, od Velikog gorja na Zapadu, do carstva Egejaca na istoku i jugu. Silnu moć i bogatstvo moji daleki preci su posjedovali...", pripovijedao je čovjek obrijane glave, u odori Gorštaka iz Ilirika.

Plamen vatre ognjišta osvjetljavao je prisutne muškarce u brvnari. A dim se kao povjesma uzdizao i izbijao kroz badžu, da bi ga uporna kiša vukla ka tlu. Muškarci, njih tuce, sjedili su u krugu oko vatre i slušali o sjaju drevne Ilirije. Neki od njih, prezrivo su gledali stranca iz doskora neprijateljske zemlje. Mir je tek nekoliko godina donosio blagodeti, ovim opustjelim krajevima.

"Vaša otadžbina sada ni izbliza nije tako velika, niti moćna i bogata?", trenutak tišine iskoristio je dugonogi brkajlija. Jednom rukom tapšao se po koljenu, a drugom je uvijao crni brk.

"Ne, naravno da nije..", uključi se u razgovor i drugi Gorštak, u odori plemića. Kratka kosa i njegovana bradica uokvirili su njegovo i dalje ljepušasto lice, iako mu mladost bješe prošla, "Ali i dalje naši gradovi čuvaju bogate riznice, a kralj Rama II, izgradio je veliku palatu i ukraasio je zlatom i draguljima. Veće ljepote u životu ne vidjeh."

Starec je sjedio najbliže ognjištu. Dugim štapom prodžara vatru, više da skrene pažnju na sebe, nego od potrebe da je razgori:

"Bogatstvo ne čine ni srebro, a ni zlato, niti drago kamenje, bilo pojedinca ili vascijele države. Takva blaga nisu donijela sreću ni ljudima prije Velike tame, već su ih pohlepa i objest odveli u ratove i totalnu propast. Carstva i kraljevstva budu i prođu, tako je bilo i opet će biti. A niko od nas, na onaj put, nije ponio ništa iz svojih riznica. Drugačije bogatstvo je tu dostupno svima nama, a to je ljubav! Ljubav prema svakoj planini i rijeci, ljubav prema suncu kad se rađa i kad nas grije, ljubav prema ptičici što nam poji, ljubav prema svakome što nas čovjekom smatra, ljubav čovjeka i žene..."

Prisutni zaboraviše na razmirice. Pažljivo su slušali riječi mudrog starca, čovjeka blagih očiju, duge bijele brade i kose.

"Vaše riječi su zlato i biserna niska..", reče gorštački plemić.

Starec se osmijehnu i pridiže, oslonivši se na svoj štap:

"Zlato je zlatno samo ako se dijeli i umnožava. Ljudi, kiša je uminula, vrijeme je da krenete svojim kućama."

Kiša je zaista gotovo stala i prisutni se počеше razilaziti. Krenuli su stazicom, pored žuboravog potoka, bogatog vodom proljetnih kiša. Neki uzjahaše konje i brzo se izgubiše u noći. Starec je stajao na vratima brvnare dok se svi nisu udaljili. Uđe nazad u brvnaru koja je mamila toplotom. Iz ruksaka, zakačenog na gredi, uze veliku, crvenu jabuku i zagriže sočni plod. Zamisli se, sjede pored ognjišta i u mislima otplovi decenijama u prošlost.

Neveliki drveni brod ljuljuškao se na blago zatalasanoj vodi Jadrana, vođen kapetanom Bornom, morskim vukom iz Dubrave, i njegovom posadom. Nadlijeću ih jata galebova. Na palubi su se okupili studenti Velike kraljevske škole iz Vegapolisa, njih

petnaestak, i njihov predavač, učenjak Dragor. Ucrtavaju detalje na kartama i mapama morskih struja i vjetrova. Zapisuju i podatke o flori i fauni, pažljivo i sistematično. U svemu im pomaže Borna. Jedan među studentima posebno se ističe znanjem i željom da doprinese misiji. Ali i svojim stasom i ljepotom.

"Šta nam to Gorazde, sada donosiš sa dna?", upita ga učenjak.

Sa mladića je još kapala slana voda. Bio je zadihan. Izvukli su ga na palubu nakon što je izronio sa morskim plodovima u platnenoj vreći.

"Neobični primjerci morske trave, poštovani Dragore, tu su i različite školjke i naročiti kamenčići."

"Priredimo to i pohranimo ih u sandučiće, sa ostalim. A, podatke ćemo unijeti u spise. Borna nam je već puno pomogao svojim znanjem o ovim krajevima."

"Je, jesam profesore, ma, htio bih vam reći da bih sada odmah brod usmjerio prema Spalatumu. Da uzmemo namirnice i potom kad isplovimo, zaobiđemo Brač, Šoltu, Dugi Var i Skedro, sva ta ostrva Ilirske Kneževine. Možda ih oplovimo kasnije, kad se budemo vraćali sa zapada."

"A, zašto, kapetane, zar nije vaspostavljen mir između triju država; Primorske, Ilirske Kneževine i Romulskog carstva?"

"Je, ima više od tri godine, no se priča, a i neki su brodovi nestali, da su se na Dugom Varu, kao i u drevna vremena, pojavili gusari!"

"Gusari, mislio sam da oni postoje samo u mitovima iz najranijih vremena.", iznenadi se Gorazd.

"Istorija se često vrti u krug, od kada je svijeta i vijeka bilo je i gusara. Postojali su i nebeski gusari, u vremenu Velike tame, skrivali su se među zvijezdama.", obrati se Dragor svom omiljenom učeniku.

"Vrela je i nemirna krv, ti Ilirci. Dolje, Kraljevina Gorštaka i ovdje ova Kneževina. Priča se da hoće ispraviti nepravdu i obnoviti drevnu Iliriju.", pojasni im Borna.

"Kriva Vegrina se može ispraviti samo na svom izvoru.", reče Dragor

"Ali, Vegrina nema svoj izvor, nastaje od dvije rijeke...", upade Gorazd, shvatio je učenjakovu pouku.

"Kapetaaaneeeee!", povika mornar iz kotare na jarbolu, "Kapetaneeee, brodoviiii, na sjeverozapaduuu!"

Na jarbolima ratnih brodova razaznavale su se crne zastave. Umjesto grbova - mrtvačke glave, gusari! Dragor zabrinut, pogledom je tražio utjehu od Borne.

"Imaju velika jedra i pomoćna vesla, pobjeći im ne možemo. Imamo tek vremena poslati jastreba sa porukom za pomoć. I nadati se milosti gusara.", pojasni Borna.

Mladići, studenti, pokazivali su strah, jedino je Gorazd uzaludno stezao mačetu za pasom. Svi mišići njegovog polugolog tijela napregnute su strune.

Posada i putnici postrojeni su na palubi. Neki su oborili glave, drugi su strah skrivali neodređenim pogledom u daljinu. Gusari, obrijanih glava i svezanih marama, zagledali su zarobljenike. Neki su se provokativno cerekali i gurali sužnje.

"Kakvo je ovo smeće, u ovim sanducima?", iz potpalublja izbi žena tridesetih godina. Duga, kovrčava, crna kosa, rasipala joj se ispod šeširića, niz vitko tijelo. Na svilenom košulji ističu se čvrste grudi.

"To nije smeće, ovo je istraživački brod. Gospo, mi putujemo u miru...", pokušavao je objasniti Dragor.

Bič ženinog prvog časnika presiječe ga po licu. Dragor se uz jauk sruši na palubu. Gorazd se baci i tijelom zaštiti profesora od novog udarca. Bič fijuknu i zapara mladićeva leđa. Tijelo mu se zgrči, ali jauk ostade zaleđem na njegovim usnama. Ilirski časnik ponovo zamahnu, ali mu ruku uhvati žena.

"Želiš me zadiviti svojom hrabrošću i požrtvovanjem?"

"Ne, gospođo, nije mi to namjera.", stisnutih zuba reče mladić. Pekla ga je rana na poderanim leđima. "Mi nemamo zlato, ni srebro, naše blago su ti spisi i mape, i oni plodovi mora u sanducima."

"Možda smo nepismeni, ali bolje poznajemo more nego sve te vaše karte i vaši moreplovci.", žena izuzetne ljepote udarala je čizmama oko Gorazda i mjerkala ga krupnim očima.

"Mi samo plovimo u miru, gospođo, nikakvo zlo vam ne želimo...", Gorazd je pribrano govorio pridržavajući Dragora, sa čijih usana je tekla krv.

"Vi sada ni sebi zlo ne možete učiniti.", nasmija se kapetanica, "I zapamti, ja nisam gospođa, ja sam princeza Teuta! I da nisam dobre volje, već bih ti glavu palubom zakotrljala."

"Izvinjavamo se čestita princezo, u miru dolazimo...", umiješa se i kapetan Borna. Ali ženinu pažnju i dalje je okupirao hrabri student.

"Umjesto blaga, kojeg nema, mogu i za vas koju crkavicu dobiti. A, možda, možda za još štošta mi možeš poslužiti."

Gorazd se brecnu, trže, kao da ga je ponovo bič ošinuo. Žena razvuče širok osmijeh i pokaza biserne zube:

"Lako je živjeti ispod staklenog zvona udobnosti i nevinosti. Pokazao si hrabrost, pružiću ti priliku da se u mnogo čemu pokažeš i dokažeš. Neke stvari ti se možda i dopadnu!"

Prolazili su dani u zatočeništvu, u kazamatu Zavalske tvrđave, na Dugom Varu. Gorazd i Dragor, dijelili su poveću ćeliju. Ostali, putnici i posada sa broda, bili su zgurani u drugu, na dnu hodnika. Straža je Gorazda povremeno nekuda odvodila, i satima kasnije, vraćala ga u ćeliju. Mladić je bio okupan i u čistoj odjeći. Svom profesoru donosio je grožđe i smokve. Učenjak ga nije ništa pitao.

"Čestiti Dragore, nasuprot Zavale, neveliko je, šumovito i nenastanjeno ostrvo. Skedro ga zovu. Romulske galijske ukotvile su se kod njega. Romuli i dalje gomilaju brodove. Pitanje je trenutka, kada će napasti Zavalu. Tako je i oko drugih gradova na Dugom Varu, cijela Kneževina je pod opsadom Carske flote."

"Ne vjerujem Gorazde da se Carska flota digla nas radi. Biće da je Teuta pretjerala sa gusarenjem."

Gorazd se zaskoči i uhvati rešetke malenog, visoko postavljenog prozora ćelije. Snažnim mišicama se pridignu:

"Mislim da je sve to Teutina igra, da namami Romule, porazi ih i natjera na ustupke. Nepovjerljiva je i ne priča puno o tome, ali mislim da želi Spalatum i neke druge gradove na obali."

"Ona se kocka, a kocka je sinko opasna igra, u kojoj ili sve dobiješ, ili sve izgubiš. A, izgubiti je mnogo lakše."

Gorazd pusti rešetke i odskoči u stranu:

"Bojim se da je igra počela. Mi u njoj ne možemo učestvovati. A, vrijeme će pokazati."

U ćeliju uleti Arben, Teutin prvi časnik. Zadihan, sa mačem u ruci:

"Gorazde, Teuta je ranjena, strijela joj se zarila kod srca, traži tebe!"

"Potreban je i Dragor, on bolje poznaje ljudsko tijelo i najbolji je vidar."

Nisu čekali ni časa. Dragor je teško pratio dvojicu mladih ljudi, u slabo osvijetljenim hodnicima katakombi.

"Izdaja, izdaja!", grmio je Arben i širio ruke, "Romuli su se bez borbe iskricali u Elsi, sa druge strane ostrva. Došli su nam s leđa i potpuno blokirali Zavalu... Teuta se hrabro borila!"

"Učenjak Dragor, imao je svoj sanduk sa mastima, uljima i ljekovitim travama."

"Sačuvano je sve, sve ću vam dati!"

"Malo usporite, oooooo, ljudi!", vapio je Dragor. Pred njim su okomite stepenice, a zaslijepila ga je svjetlost dana, gurala se tačno njemu u susret.

Lavirintom hodnika tvrđave, stigli su u Teutine odaje. Nisu se obazirali na viku, jauke, udare metala i zviždanje strijela na zidinama. U velikoj sobi, na prostranom krevetu, ležala je Teuta, sklopljenih očiju, sa grčem na licu. Kosa joj prosuta po jastuku. Ratnička odora, natopljena je krvlju.

"Trebaju nam oštar nož, vruća voda, alkohol i čista tkanina, vremena nemamo puno...", zadihan, Dragor se obraćao Arbenu. Okrenu se Gorazdu, pogledi im se sretoše:

"Sinko, ovo će biti tvoj završni ispit, moje ruke nisu više tako sigurne!"

Mladić ćutke priđe princezi. Ona na trenutak otvori oči i kao da joj zaigra osmijeh na usnama.

Omamljena Dragorovim napicima, Teuta nije osjećala svu bol. Bila je jaka, tek ispusti krik kada Gorazd iščupa zalomljenu strijelu. Dragor klimnu glavom, rana nije smrtonosna!

"Odbrana neće još dugo izdržati, moramo je izvući iz Zavale!", reče Arben, nakon što je obišao zidine.

"Slaba je za puta, izgubila je dosta krvi.", vrtio je glavom učenjak.

"Živa im u ruke ne smije pasti!", zaurla časnik.

"Kuda pobjeći, grad je pod opsadom?", upita Svarog.

"Pokušaćemo proboj prema drevnom tunelu Pitve. Dugačak je blizu tri hiljade koraka, on će nas odvesti u unutrašnjost ostrva. Ne vjerujem da Romuli znaju za njega."

"Rekao si da se desila izdaja?", upita Svarog.

"Da, to je jasno kao dan!"

"Onda, tunel nije spas, nego zamka, tamo će nas čekati...", razmišljao je Gorazd, "Da li postoji tajni izlaz iz tvrđave?"

"Jedan je taj, prema tunelu Pitve. Ima još jedan mali hodnik, on vodi ka moru."

"Ko zna za taj hodnik?", Gorazd uhvati Arben a za grudi i vrat.

"Mali broj ljudi.. Ali to je suludo!"

"Može li se provući čamac, tim prolazom?"

"Da.. manji čamac..."

"Ima li na Skedru vode?"

"Ima, u čatrnjama, kod brvnara.. Skedro... nam služi da izdvojimo -bolesne, u epidemijama... Ma, pusti me, magarče, udavićeš me!"

Arben se otrgnu zanesenom Gorazdu. Mladić se zastidi, povuče ruke sebi:

"Uskoro će noć, moramo je iskoristiti. Romuli će svuda tragati za Teutom. Samo nas tamo, kod njihovih komandnih brodova, neće očekivati. Imamo i vodu, a za hranu ćemo lako. Skedro nije tako blizu, ali ti poznaješ morske struje, dva snažna veslača, izvući će čamac do ostrva."

"Teuta će se na Skedru oporaviti u miru.", potvrdi i Dragor Gorazdov plan.

Arben je gledao čas u Gorazda, čas u njegovog profesora, obrati se mladiću:

"Zaista, zaista si pametan i vješt. Kada se Teuta oporavi, naći ćemo način da vas prebacimo na kopno. Kunem vam se čašću, bićete slobodni!"

Kucanje na vratima brvnare prenu Stareca iz sjećanja, koja su mu kao snažno vrelo izbijala. Pred vratima, ogrnut kabanicom, stajao je gorštački plemić, njegov večerašnji gost. Kiša je ponovo počela da pada.

"Vi ste zalutali, ne znate put?"

"Ne, nisam se izgubio, znam put do Plavskog Grada, tamo sam unajmio sobu. Vratio sam se da porazgovaramo."

Starec mu napravi prostor da uđe i pozva ga unutra:

"Izvolite, rijetki su gosti iz Ilirika. Zato mi je posebno drago da ste bili večeras."

"Hvala, čestiti čovječe, već sam vam rekao na dolasku, moje ime je Arben-Besnik.", reče plemić, skinu kabanicu i sjede uz ognjište.

"Drago mi je da naši narodi najzad žive u miru i uzajamnom poštovanju. Mogu li vas čime ponuditi, da li -vam lijek za nešto ili nekoga treba?"

"Ne, hvala nebu, žena i djeca su dobro i zdravo."

"A, vi? Da li vas nešto muči?", blago upita Starec.

Arben-Besnik potvrdi glavom:

"Vidite, rađali smo se, rasli i živjeli, u mržnji jednih prema drugima. Mir jeste zavladao, ali ne i u glavama mnogih..."

Starec je slušao ispovijest čovjeka, doskora neprijateljskog -vojnika, časnika, ubice njegovih sunarodnika. A, gorštak mu pričaše o svojoj majci, koja po njegovim riječima bješe izuzetno snažna i hrabra žena. Za vojničke zasluge, nakon što je izbjegla iz Ilirske Kneževine, sa Dugog Vara, dobila je lično od kralja Rame, velike posjede na granici sa

egejskim carstvom. Živjela je sa svojim časnikom, ali to nije bio njegov otac. Za oca je govorila da je veliki junak i još veći učenjak.

Starecove oči zaigraše:

"Kako vam je sada majka?"

"Umrla je nedavno, u dubokoj starosti, u miru, sita života."

Starec na trenutak obori pogled. Plemić nastavi:

"O vama se, u zadnje vrijeme, dosta pročulo i u mojoj zemlji. O vašoj medicini i vašoj mudrosti, mnogima ste pomogli ili barem ublažili nevolju i umirili dušu."

"U prirodi postoji lijek -za sve bolesti, potrebno je upoznati prirodu i pažljivo tragati."

"Majka mi je pred smrt rekla da vas potražim, da samo vi... to možete biti."

Starec uhvati za ruku Arben-Besnika. Iako u poznim godinama, njegov stisak bio je jak:

"Nisam znao da postojiš!"

"Ni ja, da imam... tako velikog oca!"

Plemić se iznenada trže, uze kabanicu i požuri ka vratima.

"Zašto ideš?"

Arben-Besnik stade, okrenu se Starecu. Starčevo lice plamtjelo je obasjano plamenom vatre.

"Sve mi je ovo pre naglo. Trebaće mi malo vremena, da posložim misli. Vratću se!"

"Čekaću te... sine!"

Plemić ogrnu kabanicu, najzad se osmijehnu:

"Sada moram ići, a zorom krenuti kući. Tamo me čekaju supruga, već odrasla kćerka Lirija, sin Rama, momak. I naše najmanje, naš sin mezimac, uskoro će napuniti godinu dana. Njegova baka Teuta nadjenula mu je ime - Gorazd!"

Dinko Osmančević